



## San Franciscó-i békeszerződés (1951)

Németország kapitulációja után a szövetséges hatalmak Japán ellen összpontosították erőiket. A potsdami konferencián kiadott nyilatkozatukban (július 26.) megadásra szólították fel Japánt. Az ultimátumot Tokió visszautasította, ezt követően az Egyesült Államok augusztus 6-án és 9-én atomtámadást intézett Hiroshima, illetve Nagaszaki városa ellen. Az atombombák okozta sokk, illetve a szovjet hadüzenet (augusztus 8.), és a vörös hadsereg ezt követő gyors mandzsúriai előretörésének hatására Japán augusztus 10-én elfogadta a potsdami nyilatkozat feltételeit, Hirohito császár pedig augusztus 15-én bejelentette az ország feltétel nélküli kapitulációját. A háborút lezáró megadási nyilatkozatot szeptember 2-án a Tokiói-öbölben horgonyzó amerikai *USS Missouri* hadihajó fedélzetén írták alá a felek.



A kapitulációs okmány értelmében Japán elvesztette szuverenitását, a császár lemondott politikai hatalmáról, az ország az amerikai hadsereg megszállása alá került. Az ország feletti legfelsőbb hatalmat a szövetségi hatalmak legfőbb parancsnoka (Supreme Commander of the Allied Powers – SCAP) tisztségét betöltő Douglas MacArthur tábornok, illetve az általa vezetett parancsnokság (SCAP General Headquarters) gyakorolta. A japán háborús bűnösök feletti ítélkezés fórumaként a szövetséges hatalmak felállították a Távol-

keleti Nemzetközi Katonai Törvényszéket (*The International Military Tribunal for the Far East*), amely 1946 és 1948 között 25 magas rangú japán vezető fölött mondott ítéletet. A császári család – MacArthur közbenjárására – nem került a vádlottak padjára. MacArthur hivatalában készült az új japán alkotmány első tervezete is, amelyet a parlament kisebb változtatásokkal 1947-ben fogadott el. A békealkotmányként is emlegetett alaptörvény kilencedik pontja rendelkezett az ország demilitarizálásáról: a cikkely értelmében a japán nép elítéli a háború minden formáját, ennek megerősítéseként pedig lemond bárminemű haderő fenntartásáról.

A második világháborút követő időszakban a kelet-ázsiai térségben végbement politikai-hatalmi átrendeződés során természetesen változott az Egyesült Államok álláspontja a japán kérdés rendezését illetően, a döntési központok véleményének összegzése azonban nehezen és korántsem egy irányban formálódott. A nemzetközi jog értelmében napirendre került békekötés kérdésében különbözött a védelmi és a külügyminisztérium álláspontja, s mindkettőtől eltért MacArthur tábornok véleménye, vita folyt a szigetország esetleges jövőbeni újrafelfegyverzésének módjáról, illetve a japán kormány megszállást követő szuverenitásának mértékéről. Habár az amerikai Japán-politika igazodott az Egyesült Államok külpolitikai stratégiájának irányvonalához, amelyet a hidegháború kialakulása határozott meg, ez korántsem automatikusan történt. Jól jellemezte az amerikai külpolitika összehangolatlanságát, hogy a Harry S. Truman elnök 1947. március 12-ei kongresszusi beszédét (az ún. Truman-doktrína meghirdetése) követő napokban MacArthur tokiói sajtótájékoztatóján – Washingtonnal való előzetes konzultáció nélkül – a japán békeszerződés egy éven belül történő aláírását, a megszálló csapatok kivonását, illetve Japán ENSZ-felügyelet alá helyezését javasolta. MacArthur ötletét az amerikai vezetés elvetette, nyilatkozata következményeként pedig a megszállással kapcsolatos döntéshozatal súlypontja mindinkább átkerült Tokióból Washingtonba.



Washingtonban 1946 és 1948 között több tervezet is készült a Japánnal kötendő békeszerződésre vonatkozóan, azonban a San Franciscó-i konferenciához vezető út első lépcsőfokát az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsának 1948. októberi állásfoglalása (NSC 13/2) jelentette, amely a békekötés keretrendszerének első hivatalos megfogalmazása volt. A szóban forgó dokumentum megszületése után azonban továbbra sem volt egységes Japán-politikája az amerikai vezetésnek. George F. Kennan – aki ekkor a külügyminisztérium tervezési osztálya, a Policy Planning Staff vezetője volt – helyzetértékelésében óvatosságra intette a Fehér Házat: szerinte a megszállást követő időszakban a kommunizmus feltartóztatásának feltétele a megszállás alatt kialakult politika–katonai változások stabilitásának biztosítása, amelyet a japán gazdaság hosszú távú megerősítése mentén javasolt megteremteni. Más elemzők arra figyelmeztettek, hogy a megszállás elhúzódása a japán közvélemény Amerika-ellenességének erősödésével járhat. Mindezekkel szemben a Pentagon a szigetország újrafelfegyverzésében és a Japán területén lévő amerikai katonai bázisok megtartásában látta a régió biztonságának alapját.

A kommunisták Kínában történt győzelmét és a Kínai Népköztársaság megalakítását (1949. október 1.) követően a Truman-kormányzat számára sokkal nagyobb súlyt kapott a japán kérdés. A békeszerződés előkészítését felgyorsítandó Truman elnök különmegbízottjává nevezte ki John Foster Dullest (1950. május).

A koreai háború kitörése (1950. június 25.) ambivalens hatással volt a japán kérdésre. A Louis Johnson vezette védelmi minisztérium és a vezérkar a békekötésnek a háború utánra halasztását támogatta, tekintve, hogy megszállóként az amerikai hadsereg szabadon használhatta Japánban levő bázisait és a szigetországi repülőtereket, s ez a mozgáster a Pentagon félelmei szerint a békeszerződés megkötésével csorbult volna. Ezzel szemben Dulles a minél hamarabbi békekötés mellett érvelt: véleménye szerint a koreai kommunista terjeszkedés a sziget-

országokra is veszélyt jelentett, emellett úgy gondolta, hogy a koreai események szembeállították a japán közvéleményt a kommunizmus veszélyeivel, és az amerikaiak számára kedvező közhangulatot meglovgolva egy előnyös megállapodás megkötésére nyílt alkalom. Dulles széleskörű közvetítésbe kezdett a különböző álláspontok összhangba hozásának érdekében: a külügyminisztériummal és a Pentagonnal folytatott tárgyalásainak eredményeként 1950. szeptemberében megszületett az NSC 60/1-es memoranduma, amely a hivatalok közötti kompromisszumon alapuló béketervet fogalmazott meg, ugyanakkor e dokumentum – a vezérkar véleményéhez igazodva – a koreai háború lezárásához kötötte a szerződés véglegesítését. A koreai hadszíntér erőviszonyainak megváltozását, valamint a japán kérdésben elődjénél jóval rugalmasabbnak bizonyuló George Marshall védelmi miniszteri kinevezését követően azonban Dulles meggyőzte a washingtoni vezetést – Dean Acheson külügyminisztert, Marshallt és Trumant – az NSC 60/1 felülvizsgálatának, s így a béketárgyalások azonnali megkezdésének szükségességéről.

Dulles 1951. januárjában érkezett Tokióba, azonban a japán vezetéssel való megegyezés sem ment könnyen, miután Josida Sigeru miniszterelnök határozottan elzárkózott az ország felfegyverzésétől. Josida egyfelől az alkotmány kilencedik cikkelye, valamint közvélemény ellenállása miatt tartotta aggályosnak az amerikai terveket, másfelől úgy vélte, hogy az Egyesült Államok által szorgalmazott fegyverkezés túl nagy gazdasági terheket rótt volna Japánra, tartott továbbá a militarizmus újraéledésétől és a szomszédos országok – borítékolhatóan negatív – reakciójától is. Dulles nyomására Josida végül hajlandó volt ígéretet tenni egy ötvenezer fős japán védelmi erő felállítására, amely teret adott egy kollektív védelmi szerződésben való japán részvételre is.



Az Egyesült Államok delegációja a Dulles széleskörű közvetítései folyamán kialakult béketervvel érkezett az 1951. szeptember 4-én kezdődött békekonferenciára. Dulles – aki az amerikai delegáció tagjaként a versailles-i békekonferencián (1919) is Németország megalázása ellen érvelt – egy Japánnal szemben elnéző és „gáláns”, az Egyesült Államok és Japán közti szövetségi viszony kialakulását előremozdító békét készített elő. A dokumentum konszenzust teremtett a Pentagon és a State Department álláspontjai között: biztosította az ország teljes függetlenségét, azonban lehetőséget adott Japán újrafelfegyverzésre és a szigetország területén lévő amerikai bázisok a megszállás végeztét követő időszakban való fenntartására is.

Washington számára nem volt könnyű támogatást találni „nagylelkű” béketervnek elfogadtatásához: Kelet-Ázsia országai a japánok korábbi mind kereskedelmi és gazdasági, mind pedig katonai szempontból agresszív külpolitikájának folyományaként nem nézték jó szemmel Amerika elnéző hozzáállását. Ugyanakkor Washington számára Japán volt a térség egyetlen potenciális nagyhatalma, amely a hidegháborús feltartóztató politika kivitelezésében az Egyesült Államok segítségére lehetett.

Se Kína, se Korea, sem pedig India nem vett részt a konferencián. India Nehru miniszterelnök elnemkötelezettségi külpolitikája miatt megtagadta a részvételt, Korea meghívását pedig a konferencia időszakában is dúló háború akadályozta meg. Kína esetében a megosztott ország kormányel-

ismerését illetően kialakult nemzetközi politikai nézeteltérések gátolták meg a részvételt. Az Egyesült Államok a Kínai Köztársaság Tajvan szigetére szorult kormányát ismerte el, ezzel szemben a Szovjetunió és – gazdasági érdekeik okán – az Egyesült Királyság a Kínai Népköztársaságot tartotta a legitim Kínának. Végül a brit és amerikai diplomácia az 1951. júniusi Dulles–Morrison megállapodásban úgy döntött, hogy egyik kínai kormányt sem invitálják meg a béketárgyalásokra.

A Szovjetunió ugyan képviseltette magát San Franciscóban, végül azonban nem írta alá a békeszerződést. Gromiko szovjet külügyminiszter-helyettes szeptember 8-ai beszédében élesen kritizálta és elfogadhatatlannak nevezte az Egyesült Államok által kidolgozott béketervezetet. Kijelentette: a Szovjetunió álláspontja szerint a megállapodás-tervezet nem szab gátat a japán militarizmus újraéledésének; nehezményezte, hogy a szerződés előkészítésébe nem vonták be a Szovjetuniót; abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy az Egyesült Államok „saját katonai bázisává alakítja a japán szigeteket” és ezáltal egy szovjetellenes katonai koalíció tagjává teszi Japánt; elítélte Washington a Kínai Népköztársaság meghívásának mellőzése miatt; valamint elégedetlenségének adott hangot a szerződés területi rendelkezéseivel kapcsolatban is, amelyek – Gromiko szerint – a Szahalin- és a Kuril-szigeteket illetően a jaltai megállapodás megszegését jelentik, továbbá elvitatják a Kínai Népköztársaság Tajvanhoz való jogát. Mindezen szempontok alapján a Szovjetunió elzárkózott a békeszerződés aláírása elöl, és egy szovjet-japán különbéke iránti igényét fejezte ki. A szovjet állásponthoz csatlakozott a San Franciscóban megjelent másik két szocialista ország, Csehszlovákia és Lengyelország is.

Amint az a fentiekből kitűnik, az amerikai diplomácia nem volt képes széleskörű nemzetközi elismerést biztosítani a békeszerződésnek. Habár a konferencián jelentős számú ország képviseltette magát, s csak a fent említett szocialista államok nem



fogadták el a paktumot, nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy az aláírók között húsz latin-amerikai ország volt, amelyeket egyáltalán nem érintett Japán világháborús agressziója. Szintén kiemelendő, hogy a Távol-Keleti Bizottság tizenhárom tagja közül mindössze nyolc képviselői szignózták a szerződést.

Az 1951. szeptember 8-án 49 állam képviselője által aláírt megállapodás 1952. április 28-án lépett életbe. Az aláíró országok közül a Fülöp-szigetek csak 1956. július 16-án ratifikálta a szerződést, Indonézia pedig 1958. január 20-án különbékét kötött Japánnal.

A békeszerződés első pontja kimondta a szövetséges hatalmak és Japán közti hadiállapot megszűnését. A szövetséges hatalmak elismerték a japán nép Japán területe fölötti teljes szuverenitását.

Az ötödik cikkben Japán elfogadta az ENSZ Alapokmányának második cikkelyét, amely a nemzetközi viták békés rendezéséről és a katonai erő alkalmazásának tilalmáról rendelkezik. A szövetséges erők elismerték Japán jogát az ENSZ Alapokmányának 51. cikke alapján való egyéni vagy kollektív önvédelemre, illetve hozzájárultak, hogy Japán önként részt vegyen kollektív védelmi paktumokban.

A hatodik cikk szerint a megszálló erőknek a szerződés életbe lépését követő 90 napon belül el kellett hagyniuk az országot. Ugyanakkor a szerződés nem akadályozta meg a külföldi haderők Japánban történő állomásoztatására irányuló bilaterális vagy multilaterális egyezmények megkötését a szövetséges hatalmak és Japán között. Ezen pont rendelkezett továbbá a japán katonák hazatérésének biztosításáról, valamint a megszállás okozta károkkal kapcsolatos kompenzációról is.

A fenti pontokban jól tükröződik a washingtoni védelmi minisztérium és a vezérkar korábban tárgyalt álláspontja. Az ötödik cikk lehetőséget nyújtott a japán kormány számára az alkotmány kilencedik cikkelyének részleges megkerülésével védelmi haderő felszerelésére, míg a hatodik cikk teret

nyitott az amerikai csapatok Japánban maradásának, mely az amerikai–japán védelmi szerződés keretein belül valósult meg.

A területi kérdések rendezését a szerződés második fejezete taglalja.

A második cikk értelmében (a) Japán elismerte Korea függetlenségét, és lemondott mindennemű területi jogáról és követeléséről Koreát; (b) Formóza (Tajvan), szigetét, Pescadores szigetét, (f) a Spratly- és a Paracel- szigeteket illetően; (c) lemondott továbbá a Szahalin- és a Kuril-szigetek azon területeiről, amelyek felett az 1905. szeptember 5-ei portsmouthi szerződésben szerzett felségjogot; (d) lemondott mandatáriusi jogairól; és (e) az Anktarktiszhoz fűződő mindennemű érdekességéről.

A harmadik cikk a Bonin-szigetek és a Rjukju-szigetek – köztük Okinava – amerikai gyámság alá helyezését irányozta elő.

A szerződés alapján Japán területe négy szigetre – Hokkaidóra, Honsura, Sikokura és Kjúszúra –, valamint néhány kisebb közeli szigetcsoportra korlátozódott.

Ezen rendelkezések több nemzetközi területi vitához is vezettek. Tajvanról a megállapodás csak annyit állít, hogy Japán lemond a szigetről, azonban nem nyilvánítja ki, hogy kinek a javára teszi ezt. Egyes Tajvan függetlensége mellett érvelő csoportok ezen szerződésre, az 1952-es japán–tajvani békére, valamint az 1945-ös japán megadási nyilatkozat függelékeire hivatkozva amellett érvelnek, hogy ezen dokumentumokból kiolvasható a Kínai Köztársaság Tajvan fölötti fennhatósága, amely azonban az amerikai diplomácia szerint ezen szerződésekből nem következik.

Szintén a két Kínát érintő területi vita alakult ki a Szenkaku-szigeteket illetően. A Tajvan közelében elhelyezkedő, lakatlan szigetcsoport a szerződés harmadik cikke alapján amerikai gyámság alá került, 1972-ben került vissza Japán fennhatósága alá. A szigeteket az 1970-es évek eleje óta mindkét kínai kormány magának követeli, melynek hátterében az áll, hogy japán tudósok szerint jelentős olajkészletek találhatók a szigetcsoport körzetében.



A Japán által feladott Spratly-szigetek hovatarozása is nemzetközi vitát szült: hat ország kormánya nyújtotta be igényét a szigetcsoportra a terület olajkincseinek, illetve halászati zónájának kiaknázása céljából.

A Kuril-szigetekkel kapcsolatos vitát lentebb foglalkozunk részletesen.

A háborús jóvátételről a szerződés ötödik fejezete rendelkezik.

A szerződés tizennegyedik cikkelye kötelezte Japánt a háború során általa okozott károk megtérítésére a szövetséges hatalmak felé, ugyanakkor megállapította, hogy Japán a békeszerződés aláírásának időpontjában nem rendelkezik a jóvátétel megfizetéséhez elegendő forrásokkal. A cikkely jogot adott a Japán által a világháború során megszállt országoknak a területükön található teljes japán vagyon – mely alatt a Japán állam, illetve a japán állampolgárok mindennemű vagyontárgya, a japán állampolgárok által tulajdonlott vállalatok vagyona, illetve a Japán állam és állampolgárok nevében eljáró személyek vagyona volt értendő – birtokba vételére.

Ugyanezen cikkely kötelezte továbbá Japánt az általa megkárosított országokkal való kétoldalú tárgyalások lefolytatására a kompenzáció kérdését illetően. Ezen rendelkezés következményeként Japán 1955 és 1959 között négy országgal, Burmával, a Fülöp-szigetekkel, Indonéziával és Vietnámmal kötött bilaterális megegyezést a kártérítésről.

Kína és Korea kárpótlásának kérdésében a szerződés külön kitételeket is tartalmazott a tizenégyedik cikkelyen túlmenően. A tizedik cikk alapján Japán lemondott minden Kínával kapcsolatos különleges jogáról és érdekeltségéről, melyekre az 1901. szeptember 7-ei Boxer-protokoll által szerzett jogosultságot. A dokumentum huszonegyedik cikkelye megerősítette a tizedik és a tizennegyedik pont rendelkezéseit Kínára vonatkozóan, továbbá a fent tárgyalt második, az átadott területeken lévő japán vagyonról való megállapodást előírányzó negyedik, a halászati megállapodásokat szor-

galmazó kilencedik és a kereskedelmi együttműködések kialakítását célzó tizenkettedik cikkely tartalmát Koreát illetően.

A békeszerződés tizenhatodik cikkelye kötelezte Japánt a háborús foglyoknak a Nemzetközi Vöröskereszten keresztül történő kárpótlására.



A békeszerződéssel azonos időpontban és helyszínen az Egyesült Államok és Japán egy öt pontból álló védelmi szerződést is megkötött. A szerződés bevezetése kinyilvánította, hogy Japán hadereje leszerelése következtében a San Franciscó-i békeszerződés életbe lépésével való függetlenné válása esetén nem fog megfelelő eszközkel rendelkezni az ENSZ Alapokmányának 51. cikke által biztosított jogos önvédelem egyéni gyakorlására. Ezen okból kifolyólag Japán hozzájárult, hogy az Egyesült Államok a szigetország megvédésének céljából csapatokat állomásoztasson az ország területén, az Egyesült Államok pedig kifejezte abbéli elvárását, hogy a japán fél fokozatosan kiépítse védelmi haderejét.

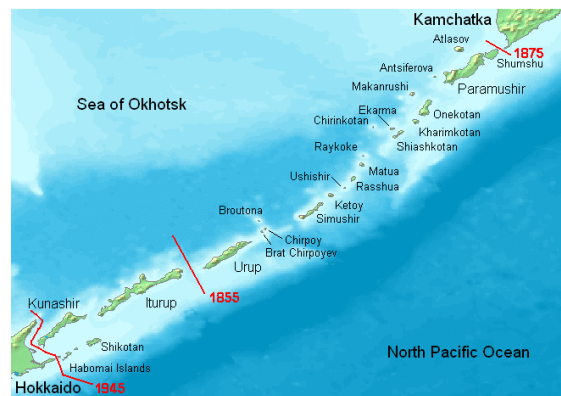
Az okmány első cikkelye alapján Japán engedélyezte, hogy az Egyesült Államok szárazföldi, légi és tengeri haderőt állomásoztasson az ország területén. A második cikkelyben Japán vállalta, hogy az Egyesült Államok beleegyezése nélkül nem garantál hasonló jogokat egy harmadik fél számára. A negyedik cikk alapján a megállapodás addig marad érvényben, ameddig a két fél úgy határoz, hogy Japán térségének nemzetközi békéje és biztonsága egyéb eszközök vagy megállapodások által garantálva lesz.

A védelmi szerződés a békeszerződéshez hasonlóan 1952. április 28-án lépett életbe. A Japán Önvédelmi Haderő 1954-ben állt fel, azonban a hadsereg mind létszámában és felszereltségében, mind pedig feladatköreiből igen korlátozott volt, így a szigetország védelmében mind a mai napig kiemelt szerepet vállal az Egyesült Államok. Az amerikai–japán szövetség, valamint a védelmi erők megalakulása a baloldali ellenzék heves tiltakozását vonta maga után, a paktum és a hadsereg alkotmányossága napjainkig vita tárgyát képezi Japánban.

A békeszerződés és a védelmi egyezmény, illetve a helyébe lépő 1960. évi együttműködési és védelmi megállapodás – az ANZUS-paktummal és az amerikai–fülöp-szigeteki védelmi szerződéssel egyetemben – fektette le az ún. San Franciscó-i rendszer alapjait, ami alatt a kelet-ázsiai térség komplex hidegháborús politikai, katonai és gazdasági rendszere értendő.

Amint fentebb már említésre került, a San Franciscó-i békekonzferencián nem vett részt a kelet-ázsiai térség két fontos hatalma, Kína és India. Japán és a Kínai Köztársaság – amerikai nyomásra, Dulles és Josida megegyezése alapján – 1952. április 28-án kötötte meg a tajpeji békeszerződést, amely tartalmában a San Franciscó-i békeszerződéséhez igazodott. Indiával Japán 1952. június 9-én kötött békét. Az amerikai külpolitikának a kínai kérdésben az 1970-es évek során bekövetkezett irányváltását követően Japán a Kínai Népköztársasággal 1978. augusztus 12-én kötött barátsági és békeszerződést.

Amint az fent szintén említésre került, a Szovjetunió ugyan részt vett a San Franciscó-i konferencián, azonban nem fogadta el az ott tető alá hozott egyezményt. A két fél 1956. október 19-én egy közös nyilatkozat keretein belül szüntette meg a háborús állapotot, azonban a Kuril-szigeteket érintő területi viták következtében a két állam között a Szovjetunió felbomlásáig, illetve Oroszországgal azóta sem született békeszerződés.



A viták a szigetcsoporthoz négy legdélebbi szigetét érintik, melyek Hokkaido északi részének közelében helyezkednek el. Japán a San Franciscó-i békében kénytelen volt lemondani a Kuril-szigetektől. Ennek két oka volt: egyrészt a britek ragaszkodtak a jaltai megállapodás betartásához, amelyben ezen területeket a Szovjetunióknak ígérték; másrészt az amerikai–japán védelmi szerződés alapján az Egyesült Államok saját hatáskörébe vonta Japán védelmét, a hidegháború egyébként is forró kelet-ázsiai színterén pedig különösen kellemetlen helyzetet teremtett volna, ha Amerika elismeri Japánnak a szovjetek által megszállt területre való jogát.

A békeszerződés rendelkezései ellenére a japán diplomácia 1952 után sem volt hajlandó elismerni a szigetek feladását: az ország álláspontja szerint azok földrajzilag nem a Kuril-szigetekhez, hanem Hokkaido szigetéhez tartoznak, emellett miután a Szovjetunió nem írta alá a San Franciscó-i békeszerződést, a japánok továbbra is rendezetlennek tekintik ezen területek sorsát. A japán–orosz diplomáciai kapcsolatok normalizálódásának ellenére a kérdésben a mai napig nem született konszenzus a felek között.

**(Mészáros Tamás)**



## Irodalom

### Dokumentumok

- Japán megszállása (1945): Military Occupation of Japan. 1945. augusztus 21.  
<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=4&hid=9&sid=64c441b0-5e3c-449d-ab41-8d30f624c383%40sessionmgr12&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=f5h&AN=21213190>
- Alkotmány (1947): The Constitution of Japan, 1947. május 3.  
[http://www.kantei.go.jp/foreign/constitution\\_and\\_government\\_of\\_japan/constitution\\_e.html](http://www.kantei.go.jp/foreign/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html)
- Békeszerződés (1951): Treaty of Peace with Japan. 1951. szeptember 8.  
<http://www.taiwandocuments.org/sanfrancisco01.htm>
- Gromiko beszéde (1951): Gromiko, Andrei: A Separate Peace. *Vital Speeches of the Day*, 17. évf. 23. szám, 718–721. old.
- Védelmi szerződés (1951): Security Treaty Between the United States and Japan, 1951. szeptember. 8.  
[http://avalon.law.yale.edu/20th\\_century/japan001.asp](http://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp)

### Monográfiák

- Buckley, Roger [1992]: *US–Japan Alliance Diplomacy 1945–1990*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Totman, Conrad [2006]: *Japán története*. Osiris, Budapest.

### Tanulmányok

- Calder, Kent E. [2004]: Securing security through prosperity: the San Francisco System in comparative perspective. *The Pacific Review*, 17. évf. 1. sz., 135–157. old.
- Hara Kimie [1999]: Rethinking the 'Cold War' in the Pacific. *The Pacific*

*Review*, 12. évf. 4. sz., 515–536. old.

- Hartzell, Richard W. [2004]: Understanding the San Francisco Peace Treaty's Disposition of Formosa and the Pescadores. *Harvard Asia Quarterly*, 8. évf. 4. sz., 23–34. old.
- Hoszoja Csihiro [1981]: The Road to San Francisco: The Shaping of American Policy on the Japanese Peace Treaty. *The Japanese Journal of American Studies*, 1. évf. 1. sz., 87–117. old.
- Igarasi Takesi [1981]: MacArthur's Proposal for an Early Peace with Japan and the Redirection of Occupation Policy toward Japan. *The Japanese Journal of American Studies*, 1. évf. 1. sz., 55–86. old.
- Mijaszato Szeigen [1990]: John Foster Dulles and the Peace Settlement with Japan. In: Richard H. Immerman (szerk.): *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*, Princeton University Press, New Jersey, 189–212. old.
- Stephan, John J. [1977]: Japan and the Soviet Union: The Distant Neighbours. *Asian Affairs*, 8. évf. 3. sz., 278–284. old.
- Wada Haruki [2000]: The San Francisco Peace Treaty and the Definition of the Kurile Islands. In: Gilbert Rozman (szerk.): *Japan and Russia: The Tortuous Path to Normalization, 1949–1999*, St. Martin's Press, New York, 15–32. old.
- Wei Su, Steven [2005]: The Territorial Dispute over the Tiaoyu/Senkaku Islands: An Update. *Ocean Development & International Law*, 36. évf. 1. sz., 45–61 old.

### Képek

- 1. kép: A megadási dokumentumok aláírása. Forrás:  
<http://aboutjapan.japansociety.org/reso>



[urces/category/1/6/3/3/images/BE047790.jpg](https://www.gutenberg.org/files/1/6/3/3/images/BE047790.jpg)

- 2. kép: Dean Acheson külügyminiszter aláírja a békeszerződést. Forrás: <http://www.flickr.com/photos/statephotos/2380409300/>
- 3. kép: Josida Sigeru aláírja a védelmi szerződést. Forrás: <http://www.japanfocus.org/data/yoshida.us.51.jpg>
- 4. kép: A Kuril-szigetek. Forrás: [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/Demis-kurils-russian\\_names.png](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/Demis-kurils-russian_names.png)